

Ігор Миколайович Гриненко

Кандидат економічних наук, завідувач відділу досліджень фінансово-кредитних операцій та економічної діяльності підприємств лабораторії економічних досліджень Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ORCID: 0000-0002-0013-2244, e-mail: hrynenkoigor@gmail.com

Сергій Володимирович Гордієнко

Старший судовий експерт відділу досліджень фінансово-кредитних операцій та економічної діяльності підприємств лабораторії економічних досліджень Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ORCID: 0000-0002-7523-2258, e-mail: sergio749@ukr.net

Методика проведення експертного дослідження з питань підтвердження фінансових операцій по залученню грошових коштів з наступним нарахуванням витрат

Стаття присвячена узагальненню підходів до криміналістичної характеристики фінансових операцій у банківській сфері, зокрема: встановленню джерела походження грошових коштів, які набувають статусу запозичених з метою збільшення ресурсної бази банку, та обґрунтованості нарахування банком процентних витрат. Визначено основні бухгалтерські записи, якими супроводжувались як операції створення пасиву, так і нарахування процентів за користування цими пасивами. Надано опис та характеристику бухгалтерським проводкам, які підтверджують збитки завдані банку внаслідок відображення операцій щодо визнання запозичених коштів та нарахування процентних витрат за користування ними. Досліджено шляхи легалізації та привласнення сум, що стали збитком для фінансової установи та доходом суб'єкта господарювання, їх подальшого використання з метою докапіталізації фінансової установи.

Ключові слова: криміналістична характеристика; фінансовий інструмент; бухгалтерські записи; злочин; спосіб вчинення; операція РЕПО; витрати; збитки; зворотній викуп; емісія облігацій; джерело походження грошових коштів.

Постановка проблеми. У попередній нашій статті (див. Гордієнко С. В. «Методика проведення експертного дослідження з питань підтвердження злочинів у фінансово-кредитній сфері»), досліджено відображення в бухгалтерському обліку залучення грошових коштів фінансовою установою та джерела їх походження, закритті в балансі Банку 1 заборгованості за облігаціями власної емісії, обґрунтуванні економічних збитків та їх відображення в бухгалтерському обліку.

Однак, подальшим дослідженням фінансової звітності Банку 1 було встановлено нарахування процентних витрат на користь LTD 1 за договором зворотного викупу облігацій власної емісії Банку 1.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. (див. Гордієнко С. В. «Методика проведення експертного дослідження з питань підтвердження злочинів у фінансово-кредитній сфері»).

Мета дослідження. Метою публікації є продовження висвітлення проблемних питань щодо змісту та структури загальних методологічних підходів розглянутих у попередній статті.

Викладення основного матеріалу. Як згадувалось у попередній статті, станом на 16.03.2015 р. заборгованості за залученими коштами від облігацій власної емісії на рахунку 3315 не обліковувалось.

Для дослідження обґрунтованості витрат, нарахованих банком за договором зворотного викупу (РЕПО) експертом досліджуються виписки руху коштів по рахунках: 2600; 2603; 2611; 2618.

Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, зазначені рахунки мають наступне призначення:

2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання.

2603 Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання, призначені для обліку коштів, що підлягають розподілу або додатковому попередньому контролю, у тому числі сум коштів в іноземній валюті, що підлягають обов'язковому продажу.

2611 Кошти, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями РЕПО, призначені для обліку коштів, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями РЕПО. Рахунок є пасивним, активний залишок (залишок за дебетом) є неприпустимим.

2618 Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання, призначені для обліку нарахованих витрат за строковими коштами суб'єктів господарювання.

Рахунки відносяться до Клас 2 «Операції з клієнтами».

Рух коштів за зазначеними рахунками та їх кореспонденція наведено в Таблиці № 1.

Таблиця 1.

Рух коштів за рахунками та їх кореспонденція

Дата проведення	Порядковий №	Час проведення	2611			2603		
			Дт	Кт	Залишок	Дт	Кт	Залишок
16.03.2015	1	11:28	3 814 569,49		-3 814 569,49		3 814 569,49	3 814 569,49
	2	11:32				3 814 569,49		0,00
	3	11:32		3 500 000,00	-314 569,49			
	4	11:38	3 500 000,00		-3 814 569,49		3 500 000,00	3 500 000,00
	5	11:41				3 500 000,00		0,00
	6	11:24						
	7	14:24		3 814 569,49	0,00			0,00
17.03.2015	1	09:32				169 082,72		-169 082,72
	2	09:50	1 394 537,89		-1 394 537,89		1 394 537,89	1 225 455,18
	3	09:53				1 394 537,89		-169 082,72
	4	10:13 - 13:29						
	5	14:24		1 348 191,03	-46 346,86			
	6	16:23						
	7	19:13		1 220 000,00	1 173 653,14			
	8	19:14	1 220 000,00		-46 346,86		1 220 000,00	1 050 917,28
	9	19:26				1 220 000,00		-169 082,72
	10	21:27						
	11	21:28		169 082,72	122 735,85			

Дата проведення	Порядковий №	Час проведення	2611			2603		
			Дт	Кт	Залишок	Дт	Кт	Залишок
17.03.2015	12	21:28	169 082,72		-46 346,86		169 082,72	0,00
	13	21:49		46 346,86	0,00			
18.03.2015	1	10:12						
	2	14:23		991 570,26	991 570,26			
	3	16:43						
	4	16:43						
	5	16:43		2 376 314,18	3 367 884,45			
	6	16:43		2 376 314,18		991 570,26	2 376 314,18	2 376 314,18
	7	16:47					2 376 314,18	0,00
	8	16:49			2 010 000,00	3 001 570,26		
	9	16:49		2 010 000,00		991 570,26	2 010 000,00	2 010 000,00
	10	16:54					2 010 000,00	0,00
	11	16:59			220 000,00	1 211 570,26		
	12	16:59		1 220 000,00		-8 429,74	1 220 000,00	1 220 000,00
	13	17:00		1 500 303,58		-1 508 733,31	1 500 303,58	2 720 303,58
	14	17:24-17:25					2 720 303,58	0,00
15	18:13							
16	18:15			1 508 733,31	0,00			
Підсумково			17 204 807,86	17 204 807,86		17 204 807,86	17 204 807,86	

2600			7021		2618			2909	
Дт	Кт	Залишок	Дт	Кт	Дт	Кт	Залишок	Дт	Кт
		1 512 848,05	432 277,32		46346,86	432277,32	0,00		
			991 570,26			991570,26	991570,26		
		503 272,14			991570,26		0,00		
1 009 575,91									1009575,91
			2 376 314,18			2376314,18	2376314,18		
					2376314,18		0,00		
	2 376 314,18	2 879 586,32							
2 010 000,00		869 586,32							
	2 010 000,00	2 879 586,32							
1 220 000,00		1 659 586,32							
		0,00							
	2 720 303,58	4 379 889,90							
1 713 880,79		2 666 009,12							1713880,79
1 508 733,31		1 157 275,80							
16047532,06	17204807,86	1157275,80	8746074,55		8746074,55	8746074,55			6 588798,74

За ствердженням банку, вказані бухгалтерські записи відображали розрахунки за укладеним з LTD 1 договором РЕПО (зворотного викупу облігацій власної емісії).

Однак, як зазначалось вище, зворотній викуп облігацій власної емісії було проведено Банком 1 у період листопад 2014 — січень 2015 року, та станом на 16.03.2015 р. зазначена заборгованість не обліковувалась.

Зазначені у Таблиці №1 бухгалтерські записи мали наступну послідовність:

Дебет 2611 Кредит 2603 плата по операції РЕПО згідно з Договором про продаж та зворотний викуп від 10.02.2014 р.

Дебет 2603 Кредит 2600 плата по операції РЕПО згідно з Договором про продаж та зворотний викуп від 10.02.2014 р.

Дебет 2600 Кредит 2611; 2909 фінансування відповідно Договору про продаж та зворотний викуп від 10.02.2014 р. в кореспонденції з 2611, та придбання валюти в кореспонденції з 2909.

Дебет 7021 Кредит 2618 нарахування по операції РЕПО згідно з Договором про продаж та зворотний викуп від 10.02.2014 р.

Дебет 2618 Кредит 2611, Капіталізація нарахованої плати по операції РЕПО згідно з Договором про продаж та зворотний викуп від 10.02.2014 р., зведені за датами та часом здійснення.

За підсумком, з урахуванням відсутності в обліку банку залучених грошових коштів за договором купівлі продажу цінних паперів з LTD 1 та відсутністю руху коштів щодо викупу облігацій власної емісії, про що свідчать нульові залишки та відсутність реєстрації операцій на субрахунках, відкритих для LTD 1 на балансовому рахунку №3315* за період з 26.01.2015 по 18.03.2015, реєстрація операції зворотного викупу цінних паперів за період з 16.03.2015 по 18.03.2015 включно, на рахунках бухгалтерського обліку не реєструвалась.

Відповідно до виписок по рахунках, на яких відбувався рух коштів описаний вище, змін в активах банку, капіталі та зобов'язаннях не відбувалось.

Рух коштів по рахунку № 2611XXXXX за період з 16.03. по 18.03. 2015 року не відображав надходження грошових коштів на користь LTD 1 внаслідок реалізації операцій РЕПО та був забезпечений грошовим потоком утвореним за рахунок від'ємного залишку, який відобразив банк на цьому рахунку всупереч умовам використання цього рахунку.

Від'ємне сальдо на рахунку впродовж операційного дня та його обнуління у звітному балансі не дає можливості знайти джерело коштів при дослідженні фінансової звітності і вимагає застосовувати арифметичний розрахунок залишку, а також встановлювати в кореспонденції з яким рахунком був утворений такий залишок.

Нараховані, за рахунок витрат банку в сумі 8746074,55 тисяч гривень, за період з 16.03. по 18.03. 2015 року, доходи на користь LTD 1 за

залишки грошових коштів на рахунках, були здійснені при відсутності грошових коштів, які б *LTD 1* передало банку у користування в зазначеному періоді.

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 23 «Витрати за позиками», тлумачить поняття витрат, як: «Витрати за позиками — витрати на сплату процентів та інші витрати, понесені суб'єктом господарювання у зв'язку із запозиченням коштів».

Як зазначено у дослідженні, станом на 16.03.2015 р. та у період до 18.03.2015 включно, Банк 1 на рахунках № 3315* *LTD 1* по операціях РЕПО згідно з Договором про продаж та зворотній викуп від 10.02.2014, залучення (запозичення) грошових коштів не відображав.

Зарахування на поточний рахунок відкритий у Банк 1 № 2600XXXX *LTD 1* від Банк 1 грошових коштів на виконання розрахунків по операції РЕПО згідно з Договором про продаж та зворотній викуп від 10.02.2014 у період з 16.03. по 18.03. 2015 документально не підтверджується.

За вказаний період, по рахунку відбулась реєстрація наступних фінансових операцій:

Сума, тис. грн	Дата ОДБ	Платник	Назва	Отримувач	Назва	Призначення платежу
8746074,55	04.01.2016	5041XXX	БАНК 1 Збиток звітнього року	7021XXXX	витрати	Перекриття витрат

Під час формування фінансового результату діяльності банку за звітний рік, відповідно до Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України [1], доходи і витрати зараховуються на рахунки 5040 «Прибуток звітнього року» або 5041 «Збиток звітнього року» групи 504 «Результати звітнього року» розділу 50 «Статутний капітал та інші фонди банку» класу 5 «Капітал банку» Плану рахунків.

Рахунки класу 5 «Капітал банку» Плану рахунків можуть кореспондувати з дебіторами, кредиторами та рахунками готівкових коштів у разі сплати дивідендів, викупу акцій (часток, паїв) в акціонерів (учасників) банку, збільшення капіталу банку шляхом переоцінки активів, з рахунками класів 6 «Доходи» та 7 «Витрати» Плану рахунків під час формування фінансового результату діяльності банку за звітний рік.

Доходи та витрати банку відображаються відповідно за рахунками класу 6 «Доходи» та класу 7 «Витрати» Плану рахунків незалежно від порядку їх оподаткування.

Банки в обліковій політиці самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків внутрішнього плану рахунків за балансовими рахунками класу 6 «Доходи» та класу 7 «Витрати» Плану рахунків.

Доходи і витрати банку відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками класів 6 та 7 Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

Залишки за рахунками доходів і витрат відображаються наростаючим підсумком з початку року та в кінці звітного фінансового року закриваються за умови перевищення доходів над витратами — на рахунок 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження», а за умови перевищення витрат над доходами — на рахунок 5041 «Збиток звітного року, що очікує затвердження».

Облік капіталу банку, відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, здійснюється на рахунках 5-го класу, «Клас 5. Капітал банку», до якого відносяться: 5000 П Статутний капітал банку, 5030 П — Нерозподілені прибутки минулих років, 5031 А — Непокриті збитки минулих років, 5040 П — Прибуток звітного року, 5041 А — Збиток звітного року [2].

Рахунок 5041 «Збиток звітного року» є активним. Отже, запис за дебетом рахунку визначає збільшення в обліку збитку звітного року, та як результат — зменшення капіталу банку.

Зазначена сума відображена в бухгалтерському обліку як зменшення капіталу банку.

Таким чином, висновок, зроблений у Звіті про інспектування від 30.01.2018, що нарахована та сплачена компанії LTD 1 додаткова винагорода в сумі 8'746'074,55 тисяч гривень є збитком завданям Банк 1 в бухгалтерському обліку, документально підтверджується.

В подальшому LTD 1 отриманий інвестиційний дохід у національній валюті конвертує в іноземну, що супроводжується наступними бухгалтерськими записами:

Дебет рахунку 2600XXXXX відкритий для LTD 1 у Банку 1 в національній валюті, Кредит рахунку 3801XXXX відкритий у Банку 1 для обліку еквіваленту власної валютної позиції.

Сума переказу: 8 000 000 000,00 гривень.

Еквівалент в іноземній валюті, а саме в доларах США, Банк 1 переказує у рахунок LTD 1 у Банк 1.

Сума переказу склала 344 967 357,5 доларів США.

Наступним LTD 1 здійснює переказ, отриманих внаслідок конвертації, валютних коштів на власний рахунок відкритий в Bank 2.

При цьому, був використаний кореспондентський рахунок Банк 1 відкритий у Bank 2. Переказ підтверджений SWIFT-повідомленням формату MT950 «Виписка», у якому відображені операції, які здійснені на коррахунок Банк 1, відкритий у Bank 2, а саме в обліку Bank 2.

Залишок грошових коштів на рахунок LTD 1 у Банк 1 в національній валюті, а саме 746'074'550,00 гривень, були перераховані на користь ТОВ 4 за цінні папери емітентом яких є ТОВ 5.

У свою чергу, ТОВ 4 здійснило переказ отриманих грошових коштів на користь фізичної особи — бенефіціара Банк 1 за цінні папери, емітентом яких є ТОВ 6. Розрахунок здійснено за номінальною вартістю, зазначеною в проспекті емісії, в сумі 746 074 550,00 гривень.

Співставленням даних депозитарного обліку цінних паперів у власності фізичної особи — бенефіціара Банк 1 з даними виписки руху коштів по банківському рахунку, встановлено, що придбання цінних паперів фізичної особи — бенефіціара Банк 1, було здійснено з дисконтом 95 % від номіналу.

Таким чином, прибуток фізичної особи — бенефіціара Банк 1, від операції з цінними паперами, склав 708 770 822,50 гривень, джерелом яких є витрати Банк 1 за наслідком нарахування додаткових процентних виплат на користь LTD 1.

З отриманих 708 770 822,50 гривень, фізична особа — бенефіціар Банк 1 здійснює переказ 700 000 000,00 гривень на збільшення статутного фонду Банк 1.

З вищевикладеного витікає висновок, що збільшення статутного фонду Банк 1 було здійснено за рахунок коштів, джерелом яких є збитки банку.

Дослідження бухгалтерського обліку щодо формування статутного капіталу за рахунок непрозорих операцій, докладно описано у статті О. О. Пучкова та С. В. Гордієнка «Окремі аспекти методики розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, що вчиняються з використанням фіктивного капіталу» [3].

Висновки. Отже, автором доведено, що співставлення однорідних документів бухгалтерського обліку, дослідження всього ланцюгу фінансових операцій, складених за принципом подвійного запису на облікових рахунках з урахуванням вхідних залишків на початок операційного дня банку та за результатом відображення кожної операції ланцюга, дає можливість встановити обґрунтованість використання рахунків обліку, походження грошових коштів та їх використання, а також інструменти виведення та легалізації грошових коштів, встановлення кінцевого бенефіціара наслідків від фінансових операцій.

Перелік посилань

1. Постанова Правління Національного банку України 18.06.2003 р. № 255, «Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України», зареєстрована в Міністерстві юстиції України 11 липня 2003 року за № 583/7904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0583-03#Text>.

References

- Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated 18.06.2003 No. 255, «On Approval of the Rules for Accounting of Income and Expenses of Banks of Ukraine», registered in the Ministry of Justice of Ukraine on July 11, 2003 under No. 583/7904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0583-03#Text>. [in Ukrainian].

2. Про Постанову Правління Національного банку України від 17 червня 2004 року «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України»: Постанова Правління Національного банку України 17 червня 2004 року № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>. On the Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated June 17, 2004 «On approval of the Plan of Accounting Accounts of Banks of Ukraine and Instructions on the Application of the Plan of Accounting Accounts of Banks of Ukraine»: Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine of June 17, 2004 No. 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04> [in Ukrainian].
3. Пучков О., Гордієнко С. Окремі аспекти методики розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, що вчиняються з використанням фіктивного капіталу. Проблеми та судження. URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v1_2020/32.pdf. Puchkov O., Gordienko S. Certain aspects of the methodology of investigation of crimes in the sphere of banking activity committed with the use of fictitious capital. Problems and judgments. URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v1_2020/32.pdf [in Ukrainian].

Methodology for conducting an expert study on the confirmation of financial transactions for raising funds with subsequent accrual of expenses

I. Hrynenko, S. Gordienko

The article is devoted to generalization of approaches to the forensic characterization of financial transactions in the banking sector, in particular: establishing the source of funds that acquire the status of borrowed funds in order to increase the bank's resource base, and the validity of interest expense accrual by the bank. The author identifies the main accounting entries which accompanied both the operations of creating a liability and accrual of interest for the use of these liabilities. The author describes and characterizes the accounting entries that confirm the losses incurred by the bank as a result of reflecting transactions on recognition of borrowed funds and accrual of interest expenses for their use. The author investigates the ways of legalization and misappropriation of the amounts which became a loss for a financial institution and income of a business entity, and their further use for the purpose of additional capitalization of a financial institution. Thus, the author proves that a comparison of homogeneous accounting documents, a study of the entire chain of financial transactions drawn up on the principle of double entry in the accounts, taking into account the opening balances at the beginning of the bank's business day and the result of reflecting each transaction in the chain, makes it possible to establish the validity of the use of accounting accounts, the origin of funds and their use, as well as the tools for withdrawing and legalizing funds, and to establish the ultimate beneficiary of the consequences of the financial transactions.

Keywords: forensic characterization; financial instrument; accounting records; crime; method of commission; repurchase transaction; expenses; losses; repurchase; bond issue; source of funds.

⇒ Гриненко, І. М., Гордієнко, С. В. (2024). Методика проведення експертного дослідження з питань підтвердження фінансових операцій по залученню грошових коштів з наступним нарахуванням витрат. *Криміналістика і судова експертиза*. Вип. 69. С. 582—592. DOI: 10.33994/kndise.2024.69.52.